

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS
VAIKO IŠLAIKYMO IŠMOKŲ ĮSTATYMO NR. X-987 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16
STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Nuo 2018-01-01 Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos (toliau – Fondo valdybos) Mažeikių skyrius, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos vaikų išlaikymo išmokų įstatymo (toliau – Įstatymas) nuostatomis, skiria ir moka vaiko išlaikymo išmokas (toliau – išmokos) bei vykdo išmokėtų sumų kartu su delspinigiais išieškojimą iš skolininkų, taip pat tęsia Vaikų išlaikymo fondo administracijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VIF administracija) iki 2017-12-31 mokėtų išmokų mokėjimą bei iki 2017-12-31 išmokėtų lėšų kartu su palūkanomis iš skolininkų išieškojimą.

Lietuvos Respublikos vaiko išlaikymo išmokų įstatymo Nr. X-987 2, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto tikslas – išspręsti susidariusias praktines situacijas dėl išmokų skyrimo ir skolų išieškojimo iš pareiškėjų bei skolininkų.

Įstatymo projekto uždaviniai:

1. Sudaryti galimybę kreiptis dėl išmokų taip pat ir vyresniam nei 18 metų asmeniui, kuriam iki 18 metų buvo nustatytas neįgalumas ir kuriam yra priteistas išlaikymas (teismo sprendimas nėra vykdomas), tačiau nėra paskirtas rūpintojas.

2. Užtikrinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2019 m. lapkričio 8 d. nutarimo Nr. KT44-N13/2019 įgyvendinimą.

3. Užtikrinti, kad būtų užkirstas kelias pareiškėjų piktnaudžiavimui valstybės lėšomis, kai vaikų išlaikymui skirtas pinigų sumas moka ir asmuo, su kuriuo negyvena vaikas, kuriam skirtas išlaikymas ir Fondo valdybos Mažeikių skyrius, įtvirtinant pareiškėjui prievolę pateikti antstolio, vykdančio teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi nustatyto išlaikymo išieškojimą pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatas, išduotą nustatytos formos pažymą, patvirtinančią, kad vaikas negauna viso arba dalies teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi nustatyto išlaikymo bei sąskaitą, į kurią turi būti pervedamos teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi nustatytos vaiko išlaikymo lėšos ir vaikų išlaikymo išmoka.

4. Užtikrinti, kad išmokos mokėjimas būtų nutrauktas pagrįstai, kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra nugrinčyta tėvystė (motinystė).

5. Užtikrinti efektyvų išmokėtų išmokų išieškojimą iš skolininkų ir neteisėtai išmokėtų išmokų išieškojimą iš pareiškėjų, netaikant netesybų skaičiavimo ir perskaičiavimo, nes šis procesas reikalauja per daug materialinių ir žmogiškųjų išteklių bei sudaryti teisinės sąlygas ir prilyginti išmokėtų išmokų išieškojimą periodinių išlaikymo išmokų išieškojimui Lietuvos Respublikos Civilinio proceso nustatyta tvarka.

6. Užtikrinti, kad jei išmokų mokėjimas buvo nutrauktas, kai pareiškėjui apribota tėvų valdžia arba globėjas (rūpintojas) atleistas ar nušalintas nuo globėjo (rūpintojo) pareigų atlikimo, kai vaikui yra nustatoma laikinoji globa (rūpyba) ar nustatoma nuolatinė globa (rūpyba) ir dėl išmokos skyrimo tam pačiam vaikui kreipiasi kitas pareiškėjas, pateikdamas visus Įstatyme nurodytus dokumentus, šios išmokos būtų skiriamos ir mokamos ir už praėjusį laikotarpį, už kurį šios išmokos nebuvo išmokėtos ankstesniam pareiškėjui.

7. Numatyti, kad Fondo valdybos Mažeikių skyriui, išieškantys administracijos nepagrįstai išmokėtas sumas už laikotarpius nuo 2008-01-01 iki 2017-12-31, turėtų galimybę dėl nustatytų didelių permokų sumų sudaryti sutartis su pareiškėjais dėl skolos grąžinimo dalimis priklausomai nuo skolos dydžio, ją išdėstant maksimaliam 60 mėnesių terminui ir atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjai augina nepilnamečius vaikus, ir siekiant apsaugoti šių vaikų interesus.

8. Užtikrinti, kad išmokos gavėjas, paveldėjęs mirusio vaikų išlaikymo išmokų skolininko turtą, būtų atleistas nuo prievolės grąžinti įsiskolinusio tėvo (motinos) skolas, susidariusias dėl netinkamo išlaikymo teikimo arba visiško išlaikymo neteikimo.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Įstatymo projektą inicijavo Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, bendradarbiaudama su Fondo valdybos Mažeikių skyriumi. Įstatymų projektą parengė ministerijos Šeimos ir vaiko teisių apsaugos grupės vyresnioji patarėja Laura Purinė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog šis įstatymas taikomas vyresniems negu 18 metų nedarbingiems asmenims, kuriems iki sukankant 18 metų buvo nustatytas neįgalumas. Tačiau pagal Įstatymo 2 straipsnio 2 dalį pareiškėju gali būti tik vienas iš tėvų, su kuriuo teismo sprendimu arba tėvų susitarimu nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, arba globėjas (rūpintojas), kuris kreipiasi į išmokų administratorių dėl išmokų mokėjimo.

2019 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas priėmė nutarimą Nr. KT44-N13/2019, kuriuo pripažino, kad Įstatymo 7 straipsnio 1 ir 3 punktai bei 10 straipsnio 1 dalies 1 ir 3 punktai, tiek, kiek juose nustatyta būtina paskirtų išmokų mokėjimo sąlyga vaikui ir pareiškėjui nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai, 39 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šiuo metu pagal Įstatymo 8 straipsnį, pareiškėjas turi pateikti išmokų administratoriui tik prašymą skirti išmoką ir teismo sprendimą arba teismo patvirtintą vaiko išlaikymo sutartį ar jų patvirtintas kopijas, tačiau pareiškėjas neprivalo pradėti priverstinio išlaikymo lėšų išieškojimo.

Pagal Įstatymo 9 straipsnio 7 dalį, išmokų administratorius turėtų informuoti skolininką išmokų administratoriaus interneto svetainėje, jei kitais būdais neįmanoma informuoti jo apie susidariusią skolą, tačiau ši priemonė nėra efektyvi ir neinformatyvi bei reikalauja papildomų materialinių ir žmogiškųjų išteklių.

Šiuo metu pagal Įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 6 punktą išmokų administratorius nutraukia išmokų mokėjimą nuo teismo sprendimo, kuriuo apribota tėvų valdžia, arba teismo nutarties, kuria globėjas (rūpintojas) atleistas ar nušalintas nuo globėjo (rūpintojo) pareigų atlikimo, arba kuria vaikui nustatyta nuolatinė globa (rūpyba), įsiteisėjimo dienos arba teismo sprendime ar teismo nutartyje nurodytos datos, o pagal to paties straipsnio 8 punktą – nuo vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo dienos. Įstatymo 11 straipsnio 4 dalis numato tik vieną išimtį, kada už tą patį vaiką kitam pareiškėjui yra įmanomas išmokų skyrimas ir mokėjimas už praėjusį laikotarpį, – pareiškėjo mirties, pripažinimo nežinia kur esančiu ar paskelbimo mirusiu atveju (Įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 7 punktas).

Pagal Įstatymo 12 straipsnio 1 punktą pareiškėjas prašyme privalo nurodyti informaciją, įrodančią vaiko teisę gauti išmokas, tačiau nėra įpareigotas susieti priteisto vaiko išlaikymo mokėjimui skirtos sąskaitos su išmokų administratoriui pateikiama sąskaita, į kurią turėtų būtų pervedama paskirta vaiko išlaikymo išmoka.

Pagal Įstatymo 14 straipsnį išmokų administratorius turi teisę išieškoti išmokėtas išmokas Valstybinio socialinio draudimo įstatyme nustatytais priverstinio išieškojimo būdais ir terminais.

Įstatymo 14 straipsnio 1 dalis numato išmokų administratoriui prievolę skaičiuoti, o skolininkui numato prievolę sumokėti delspinigius (nuo negrąžinto įsiskolinimo sumos), kurie skaičiuojami nuo kitos dienos po išmokų išmokėjimo iki išmokų grąžinimo dienos, bet ne ilgiau kaip 180 dienų. Įstatymo 14 straipsnio 3 dalis numato vienintelę galimybę nebeskaičiuoti delspinigių, jei miršta skolininkas arba jis paskelbiamas mirusiu. Jokių kitų išimčių, susijusių su netesybų (tiek priskaičiuotų palūkanų, tiek ir delspinigių) galimu nemokėjimu, atleidimu nuo mokėjimo, Įstatymas nenumato. Įstatymo 14 straipsnio 4 dalis numato galimybę atidėti skolos mokėjimą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintose Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse numatyta tvarka, tačiau atsižvelgiant į skolininko specifinę padėtį (įsiskolinimo dydis kinta kiekvieną mėnesį, gali kisti dėl naujai paaškęusių aplinkybių), nustatytoji tvarka negali būti praktiškai įgyvendinama.

Šiuo metu Įstatymo 15 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtinta, jog neteisėtai gautų išmokų grąžinimo dalimis terminas negali būti ilgesnis kaip 12 mėnesių nuo išmokų administratoriaus raginimo grąžinti neteisėtai gautas pinigų sumas įteikimo pareiškėjui dienos.

Remiantis šiuo metu galiojančiu teisiniu reguliavimu, jeigu mirusio vaikų išlaikymo išmokų skolininko turtą paveldi išmokos gavėjas, tokiu atveju išmokos gavėjas iš paveldėto turto turi prievolę grąžinti mirusio vaikų išlaikymo išmokų skolininko likusią Vaikų išlaikymo fondui negrąžintą išmokėtų vaikų išlaikymo išmokų skolą, kartu su apskaičiuotais delspinigiais, o taip pat už laikotarpį iki 2017-12-31 apskaičiuotomis palūkanomis. Taip pat pagal šiuo metu galiojančias nuostatas vaikų išlaikymo išmokų skolininkas turi prievolę Vaikų išlaikymo fondui grąžinti išmokėtas vaikų išlaikymo išmokas, kartu su apskaičiuotais delspinigiais, o taip pat už laikotarpį iki 2017-12-31 apskaičiuotomis palūkanomis ir tuo atveju, kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra pripažįstama, kad vaikų išlaikymo išmokų skolininkas nėra išmokos gavėjo tikrasis tėvas. Pažymėtina, kad esant tokiai situacijai Įstatymo 10 straipsnis nenumato ir išmokos mokėjimo nutraukimo galimybes.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Įstatymo projektu siūloma patobulinti Įstatymo nuostatas, kuriomis būtų užtikrinama kreiptis dėl išmokų patiems pilnamečiams asmenims, kuriems nustatytas neįgalumas; užtikrinti, kad tiek pareiškėjui, tiek ir vaikui būtų neužkirstas kelias laisvam judėjimui ir išlaikytas tinkamas ryšys su valstybe iš kurios prašoma išmokos; užtikrinti vaikams išlaikymą, jeigu vaikui nustatoma nuolatinė, ar laikinoji globa neprarastų išlaikymo tam tikram laikotarpiui; užtikrinti, kad vaikų išlaikymo išmoka būtų mokama būtent tais atvejais, kai vaikui nemokamas priteistas išlaikymas; užtikrinti efektyvesnį išmokėtų išmokų išieškojimą; užtikrinti pareiškėjams, tokia pat tvarka, kaip ir skolininkams, su Fondo valdybos Mažeikių skyriumi, išieškant administracijos nepagrįstai išmokėtas sumas, sudaryti sutartis su pareiškėjais dėl skolos grąžinimo dalimis priklausomai nuo jos dydžio ją išdėstant maksimaliam 60 mėnesių terminui bei neišieškoti skolos tuo atveju, kai, mirusio vaikų išlaikymo išmokų skolininko turtą paveldi pats išmokos gavėjas.

Priėmus siūlomus pakeitimus, būtų pasiekti šie teigiami rezultatai:

- 1) nebus pažeistos pilnamečių asmenų, kuriems nustatytas neįgalumas, teisės, kadangi vien ta aplinkybė, jog jiems nėra paskirtas rūpintojas, neužkirs kelią gauti išmoką, nors priteisto išlaikymo iš vieno ar abiejų tėvų jie negauna;
- 2) bus užkirstas kelias galimam pareiškėjų piktnaudžiavimui gauti tiek vaiko išlaikymo lėšas priteistas teismo ar teismo patvirtinta vaiko (vaikų) išlaikymo sutartimi nustatytas išlaikymo lėšas ir tuo pačiu gauti vaiko išlaikymo išmoką, kai bus nustatytas teisinis reguliavimas, kad kartu su prašymu skirti išmoką, privalu pateikti antstolio, vykdančio teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko (vaikų) išlaikymo sutartimi nustatyto išlaikymo išieškojimą pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatas, išduotą nustatytos formos pažymą,

patvirtinančią, kad vaikas negauna viso arba dalies teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko (vaikų) išlaikymo sutartimi nustatyto išlaikymo bei sąskaitą, į kurią turi būti pervedamos teismo sprendimu arba teismo patvirtinta vaiko išlaikymo sutartimi nustatytos vaiko išlaikymo lėšos ir vaikų išlaikymo išmoka;

- 3) priėmus siūlomus pakeitimus, susijusius su „vaiko“ ir „pareiškėjo“ sąvokomis bus garantuotas išmokos gavimo prieinamumas tiems, kuriems pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus reikalinga vaiko išlaikymo išmoka ir eliminuojami pareiškėjų piktnaudžiavimo atvejai, kai tokios pat paskirties išmoka gaunama keliose šalyse;
- 4) vaikai, kuriems buvo nutrauktas išmokų mokėjimas dėl pareiškėjo kaltės (tėvų valdžios apribojimo ar globėjo (rūpintojo) atleidimo ar nušalinimo nuo globėjo (rūpintojo) pareigų atlikimo) arba kai vienam iš vaiko tėvų, su kuriuo teismo sprendimu arba tėvų susitarimu nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, nėra apribojama tėvų valdžia (jis pats toliau išlaiko vaiką), tiesiog jis vaiko globą laikinai paveda artimam giminaičiui (dažniausiai dėl to, kad vienas iš tėvų išvyksta keletą mėnesių užsidorbti į užsienį ir pan.) nepraras viso ar dalies išlaikymo tam tikram laikotarpiui (kol nustatoma laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba);
- 5) kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra pripažįstama, kad vaikų išlaikymo išmokų skolininkas nėra išmokos gavėjo tikrasis tėvas, bus pagrįstas išmokos mokėjimo nutraukimas, nes šiai dienai tokia išmokos nutraukimo galimybė nenumatyta;
- 6) Fondo valdybos Mažeikių skyrius galės efektyviau vykdyti išmokėtų išmokų išieškojimą, kai neturės prievolės išieškoti, perskaičiuoti iki 2017 m. gruodžio 31 d. priskaičiuotų palūkanų, kurios siekia apie dvidešimt keturis procentus išmokėtų išmokų iki 2017 m. gruodžio 31 d. įsiskolinimo bei skaičiuoti delspinigių nuo 20 000 iki 22 000 skolininkų kiekvieną mėnesį, kai už mėnesį nuo negrąžintos pilnos vaiko išlaikymo išmokos priskaičiuojama tik 0,63 euro delspinigių. Taip pat galimybė neskaičiuoti ir neišieškoti netesybų (palūkanų ir delspinigių), eliminuos visus esamus ir galimus atvejus, kai priskaičiuotos netesybos yra neteisėtos ir/ar neteisingos dėl aplinkybių, kurios nebuvo žinomos išmokų administratoriui;
- 7) išmokėtų išmokų išieškojimas, prilygintas periodinių išmokų išieškojimui Lietuvos Respublikos Civilinio proceso tvarka, suteiks realesnę galimybę išieškoti įsiskolinimą valstybės biudžetui, nes valstybė moka už skolininką periodines išmokas, tačiau Fondo valdybos Mažeikių skyriaus vykdomasis dokumentas ir jo vykdymas nėra traktuojamas kaip periodinių išmokų išieškojimas;
- 8) pareiškėjai, iš kurių Fondo valdybos Mažeikių skyrius, išieško administracijos nepagrįstai išmokėtas sumas, galės sudaryti sutartis dėl skolos grąžinimo dalimis priklausomai nuo jos dydžio ją išdėstant maksimaliam 60 mėnesių terminui. Tai leis apsaugoti asmenis nuo skolų ir negalėjimo mokėti įsiskolinimų, kas ypatingai svarbu, jei asmuo augina ir kitus nepilnamečius vaikus;
- 9) jeigu mirusio vaikų išlaikymo išmokų skolininko turtą paveldi išmokos gavėjas, tokiu atveju jis iš paveldėto turto neturės grąžinti už mirusio vaikų išlaikymo išmokų skolininką likusio įsiskolinimo, kuris susidarė dėl paveldėtoju neįvykdytos prievolės –sava laikio ir tinkamo išlaikymo teikimo arba visiško neteikimo vaikui;

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikia imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta
Nėra

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai
Priimti įstatymai įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai
Nėra

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios
Kitų įstatymų priimti nereikės.

9. Įstatymų projektų atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams ir Įstatymų projektų sąvokų ir jas įvardijančių terminų įvertinimas Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai atitinka Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimus.

10. Įstatymų projektų atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos dokumentams

Įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos teisės normas.

11. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai ir terminai

Priėmus siūlomus pakeitimus, reikės pakeisti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu tvirtinamus Vaikų išlaikymo išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatus, Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro 2007-09-26 įsakymą Nr.1R-371 „Dėl pažymos apie priteistų lėšų vaikui išlaikyti mokėjimą formos patvirtinimo“, priimti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus įsakymu patvirtintas išmokėtų išmokų atidėjimo, įsiskolinimo valstybės biudžetui pabaigos nustatymo taisyklės. Visus įgyvendinamuosius teisės aktus reikėtų priimti iki 2021 m. birželio 30 d.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai, rekomendacijos ir išvados

Rengiant Įstatymų projektus, specialistų vertinimų, rekomendacijų ir išvadų nebuvo gauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno *Eurovoc* terminus, temas bei sritis

Nėra.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai
Nėra.